

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[שעה"צ שם]

ועין שלחן ערוך הגר"י⁽²⁸⁾.

28) שם כתב (סכ"א), שגם אם נפסל החמץ לאחר השעה השישית חייב לבערו, שאף על פי שבזמן זה אין עוברים עליו ב'בל יראה' ו'בל ימצא', מ"מ יש חובל לבערו מחמת מצות 'תשביתו', וכיון שחל עליו חובל ביעור שוב אין הוא פוקע, ושלא כפי שכתב המקור חיים (חידושים ס"ק ד וביאורים ס"ק ג). ואף שבמשניב כאן [שכתב "אחר זמן איסורו"] סתם כדעת השו"ע הרב, מ"מ לעיל (ס"ק ז) סתם כדעת המקור חיים.

[משנ"ב ס"ק י']

דף א'ני חייב כבעור, דהיינו קצת קצתא קצתא⁽²⁹⁾.

29) ולענין חמץ מעובר שנפסל מאכילת כלב תוך כדי העיבוד, וחזר ונעשה ראוי למאכל בגמר העיבוד, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנ"ב שם]

מפני שראוי לחמץ בה עיסות אחרות⁽³⁰⁾.

30) ואם גם לאחר שנפסלה הפת מאכילת כלב עדיין ראוייה היא להחמץ עיסות אחרות, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת י"ד סי' נז) שמ"מ בטל ממנה שם חמץ.

והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ב), שאם לאחר החימוע תחזור הפת המעופשת ותהיה ראוייה לאכילה, וכגון שנהיית חלק מהעיסה, לא בטל ממנה שם חמץ, ואם אינה חזרה להיות ראוייה לאכילה, ולאחר החימוע מוציאים אותה מן העיסה, יש להסתפק אם דינה כחמץ, או שהואיל והיא עצמה אינה חזרה להיות ראוייה לאכילה, אף ה"טעם" שיצא ממנה וגרם לחימוע אינו נכון כחמץ.

ולענין שאר איסורים שנפסלו מאכילת אדם וראוי לחמץ בהם, אם פקע מהם האיסור או לא, ראה: שו"ת זית רענן ח"א א"ח הלכה ד סי' א; פמ"ג א"א ס"ק יד; שו"ת נודע ביהודה שם; שו"ת אחיעזר ח"ב יו"ד סי' יא אות ג; חזו"א יו"ד סי' יב ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְיָקָא שְׁנִיכְרָחָה מְאָכִילָת כָּלִי⁽³¹⁾.

31) והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק יא), שכיון שנסרחה קודם שהחמיצה, אין היא ראוייה להחמץ עיסות אחרות, וכיון שכן, די אם נפסלה מאכילת אדם, וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה).

[שעה"צ ס"ק כה]

כִּינִי שֶׁבִּשְׁעַת חֲמוּץ לֹא הָיָה נְאֻי מְעוֹלָם לְאָכִילָת אֲדָם⁽³²⁾.

32) כוונת דבריו, שכל עוד שלא אפו את העיסה הלא אינה ראוייה לאכילת אדם, וכיון שנסרחה קודם האפיה, נמצא שהיא נסרחה קודם שהייתה ראוייה לאכילת אדם, ולפיכך דינה כחמץ נקשה.

והחזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יב ד"ה תמ"ב) תמה על דבריו, שאף שאי אפשר לאכול את העיסה כל עוד לא אופים אותה, מ"מ כיון שהדרך לתקנה באופן זה, היא נחשבת אוכל גמור גם קודם שאפאודה, ואם כן כשנסרחה מאכילת אדם דינה כחמץ, הואיל וראוי להחמץ בה עיסות אחרות.

[משנ"ב ס"ק לו]

וְהַטַּעַם כִּלְכָּל אֵלֶּה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד נִפְסְדָה צוּרְתוֹ, וְהָיָה שֶׁמִּפְּנֵי⁽³³⁾.

33) בביאור הדברים כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהחמץ מתבטל ונהיה חלק מהגדים והניירות, וזה דומה לחמץ שיחודו לשיבה וטוהוהו ביטט שמותר לקיימו בפסח, כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט).

[משנ"ב ס"ק ח]

מִתְּרֵי לְקַיֵּן בְּפֶסַח⁽²³⁾.

23) וביאור הטעם שכתב השו"ע "שהרי נפסד צורת החמץ", כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ז ו-ו) שהואיל וייחד את החמץ לקילור לרטיה או לאספלטני, אין החמץ נחשב כאוכל אפילו אם ראוי הוא לאכילה על ידי הדחק, והרי הוא ככופת שאור שייחודה לישיבה שאינו נחשב אוכל, וכפי שכתב השו"ע להלן (ס"ט).

[משנ"ב ס"ק ט]

כִּינִי שְׁנִיכְרָחָה בְּהָ קָדָם שְׁנִיכְרָחָה⁽²⁴⁾.

24) ולפי זה, פת של נכרי שנתעפשה בפסח, ולאחר מכן באה לרשות ישראל, אין חובל לבערה. אכן, הנאה מפת זו בפסח, מבואר מדבריו להלן (ס"ק מד) שאסורה, וכן כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא). נאמת שלא כדעת שו"ת בית אפרים (א"ח סוף סי' קלה) וחי' חתם סופר להלכות פסח (ס"ק ג ו-ח) הסוברים שמותרת בהנאה.

ובטעם הדבר כתב החזו"א (שם), שחלוק החיוב לבער את החמץ מהאיסור ליהנות ממנו, שכן החיוב לבער נהוג כל עוד הוא חמץ, וכיון שהוא נפסל ופקע ממנו שם חמץ, שוב אין חובל לבערו, אבל איסור ההנאה אינו פוקע גם כשהוא פוסק מלהיות חמץ, לפי שחמץ הוא מן 'הנקברין' [לדעת חכמים שסוברים שמצות ביעור אינה בשריפה דוקא] ו'הנקברין' אפרם אסור, ואף לרבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד לא שרפוהו ו'לא נעשית מצותו' הרי הוא אסור בהנאה.

[שעה"צ ס"ק יט]

שֶׁיֵּשׁ לוֹמֵר שֶׁהוּא רֶק מְדַרְבֵּינָן⁽²⁵⁾.

25) אבל איסור ההנאה מחמץ זה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא) שהוא מדאורייתא, שכן לדעת חכמים חמץ הוא מן 'הנקברין', ואפר הנקברין אסור בהנאה, ואפילו לדעת רבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד שלא נשרף ונעשית מצותו הרי אסור בהנאה. אכן, הפמ"ג (א"א סוף ס"ק יד) הסתפק בדבר זה, אם איסור ההנאה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

[שעה"צ שם]

פָּקַע הַטַּעַם מֵהָאֵמָּה⁽²⁶⁾.

26) והחזו"א (שם) כתב, שאין להשוות בין טומאת אוכלין לביעור חמץ, שכן טומאת אוכלין נהוגת בדבר שהוא אוכל, ומשנפסל הדבר מאכילה שוב אין הוא נדון כאוכל ופוקעת ממנו הטומאה, מה שאין כן חמץ לאחר זמן איסורו שבו אין האיסור תלוי אם החמץ הוא אוכל או לא, שהרי הוא נאסר אף בהנאה, ולפיכך משחל האיסור אין הוא פוקע גם אם החמץ נפסל לאכילה.

[שעה"צ ס"ק כ]

מִתְּרֵי לְקַיֵּן וְיִתֵּר לְהַטוֹת לְאַחַר פֶּסַח⁽²⁷⁾.

27) ובטעם הדבר כתב המקור חיים (ביאורים ס"ק ג), שכל הסיבה שחייבים לבער חמץ שנפסל לאחר זמן האיסור, משום שעבר בחמץ זה על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', ולפיכך דינו כדיון חמץ שעבר עליו הפסח, אבל כשנפסל לאחר השעה השישית, שעדיין לא עבר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', אלא רק ביטל בחמץ זה מצות 'תשביתו' [ראה משנ"ב לקמן (סי' תמג ס"ק א)], אין דינו כחמץ שעבר עליו הפסח, והוא מותר בהנאה. [וראה חזו"א א"ח סי' קטז ס"ק יב שהקשה על דברי המקור חיים, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' טז].

הלכות פסח סימן תמב

יד באר הגולה

ד' תרמ"א שם דף מה
ת' תוספות שם ושאר
פוסקים ד' טור בשם
הרמב"ם ו' שם

והטרייה והאספולנית והתריאק"ה שנתן לתוכן חמץ, (ח) מתר לקימן בפסח, שהרי נפסד צורת החמץ: **ב** יתפת עצמה (ט) ששעפשה ה'ונפסלה (י) מלאכל הכלב, (יא) ומלוגמא (יב) שגוסרקה, אינו חייב לבער: **ג** יבגדים (יג) ששכסו אותם (יד) בחלב-חשה (טו) וכן גירות שדבקו אותם בחמץ, וכל פיוצא בזה, (טז) מתר לקימן בפסח, שאין צורת החמץ עומדת: הגה ולכן מתר לדבק גירות בחלון

באר היטב

ראוי לאכילה קלל, משא"כ בחמץ נקשה דאסור לה להשהותו לכתחלה אע"פ שאינו מאכל אדם מ"מ ראוי לאכילה ע"י הדחק, אחרונים: (ה) שעפשה. ואם נתעפש ונסרח אחר זמן אסורו חייב לבער, מ"מ, ראב"ד: (ו) בחלב-חשה. וכתב המ"א: ומ"מ אסור להציע אותן בגדים על השלחן, דחששין שישפך קצת מהן לתוך המאכל, ולפעמים יש בהם קצת ממשות מקמח חלב-חשה, וכי"ש שאסור לתן קמח בפסח לתוך בגדים המקבצים בחלב-חשה, וגם צעירי-נשים הרגילים לתקן עם קמח יש להטירן בשעת אכילה, דשמא יפוך קצת מהם לתוך המאכל, ע"כ. ובימי חרפי ראיתי גאונים מחמירים לעשות ג"כ צעירי נשים קדם ל' יום. והח"י כתב דאין קפידא, כי אין דרך לפרו מהן שום דבר, ע"ש:

משנה ברורה

בבעור, אף אם לא בוצר ונשתמא עד תוף הפסח חייב לבער אף שאז כבר נתקלקל, ובלקמח בסעיה ל' לענין פת שעפשה: **(ח) מתר לקימן בפסח** (יג). ולענין אכילה, יתבאר לקמן בסעיה ד': **ב (ט) שעפשה וכו'**. ודוקא שעפשה (יח) קצת זמן אסורו, דאם עפשה אחר זמן אסורו, אף שעפשה כל-כך עד שאינו ראוי לכלב, מכל מקום חייב (יט) לבער (כ) כיון שנתחייב בה קדם שנתעפשה²⁴; **(י) מלאכל הכלב**. דאז אינו חייב בבעור, דהרי כעפרא בעלמא²⁵; אבל אם לא נפסל מאכילת כלב, אף שלאדם נתקלקל ואינו ראוי, מכל מקום צריך חייב לבער בחמץ גמור (כא) מפני שראוי לחמץ בה עסות אחרות²⁶: **(יא) ומלוגמא**. הנינו מתחבשת עשויה מקמח ותאנים וכי"צא בהם, שאדם לוצע ונותן על-גבי המפה: **(יב) שגוסרקה**. והנינו גמי (כג) דוקא שגוסרקה מאכילת כלב²⁷, כמו בפת הנזכר לעיל. ואם התמיצה ולבסוף נסרקה, (כג) אינו מתר לקימה אלא בשגוסרקה (כד) קדם פסח, כנ"ל גבי פת. ואם (כה) נסרקה קדם שהתמיצה, אפילו בפסח שרי, דכיון שנספסה קדם שנתחמצה הנה לה כפת שנתעפש קדם זמן אסור: **ג (יג) שכסו אותן וכו'**. ורצה לומר, אפילו (כו) סמוך לפסח: **(יד) בחלב-חשה**. הנינו אפילו (כז) אם נראה עליהן קצת ממשות החמץ: **(טו) וכן גירות וכו'**. הנינו גבי-כן אפילו אם ממשות חמץ נראה קצת מבחוץ: והטעם בכל אלה, מפני שדבר נפסדו צורתו, וכמו שמפשרש²⁸: **(טז) מתר לקימן**. מכל מקום אסור (כח) להציע בגדים המקבצים בחלב-חשה על השלחן, ולפעמים נמצא עליהן קצת ממשות מהחמץ ויש לחשש שפוך קצת מהן לתוך המאכל, וכל-שכן שאסור להניח בחולקן קמח של פסח. וצעירי-נשים הרגילים לתקן עם קמח עד ששעשין (טט) עבין קצת, שדרך לפרו מהן, אין ללכשן בשעת אכילה. (ל) והמקדקדים נוהגים שלא לכבס בגדים וצעיפים

שער הציור

(יח) פוסקים: (יט) ועין בפריי-מגדים שכתב שיש לומר שהוא רק מדרבנן²⁹ (וכדמות וצ"ח לעניני דעתי, דהא המקרא מדמה טמאת אכלין לענין בעור חמץ, דאמר שם ונשפדת עם השמא' וכו', וכן מוכח בר"ף, עין שם, ולענין טמאת אכלין פסק הרמב"ם בהנ"א בפרק ב' משמאת אכלין הלכה י' דאפילו אם נטמא מקדם, כיון שנופסל מאכילת כלב פקע הטמא מנה³⁰, וליף זה היה אפשר לומר דאף מדרבנן ליכא חייבא לענין בעור; וזה אפשר טעם הרמב"ם שהשמיט דברי הירושלמי, דסבר דסתיא דכריתות דף כא, ששמנו הוציא הרמב"ם דינו לענין טמאה, כמו שכתב הספר מ"שנה שם, פליגא אהא דירושלמי, ועין בחרושי הר"טב"א על פסחים שכתב שכן הוא דעת הרא"ה; אכן לדינא, בודאי נקטינן בדברי שארי הראשונים, הרי"ו והמגיד והתוספות והרא"ש, דאפילו אם תרכו עד שנופסל מאכילת כלב, אם הוא לאחר זמן אסורו, כיון שנתחייב קר בבעור אסור בהנאה וחיוב לבער, וכן סתם השלחן-ערוך בסעיה ט, אלא שאינו מבאר בדבריהם בהנ"א אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ודעת הגר"ו דהוא מן התורה, עין שם: (כ) עין במקור-חיים שכתב דדוקא אם נתעפשה בפסח גופא, אבל קדם פסח, אף שהוא לאחר שש, מתר לקימן ומתר להנות לאחר פסח³¹. ועין שלחן-ערוך הרי"ו³²: (כא) ו"ן. ומשמע מהגן-אברהם בסעיה קטן א דבור המתחיל וצחמן נקשה וכו' דהוא דאורייתא, ועין בפריי-מגדים, ובאופן זה שראוי לחמץ עסות אחרות משמע דגם הוא מודה: (כב) אחרונים, ובמסקנת הרב המגיד: (כג) אחרונים: (כד) עין בבאר הגולה שכתב, דלדעת הראב"ד והרא"ש והטור, אפילו קדם פסח דוקא שגוסרקה ולבסוף נתחמצה, ובאמת כתב הבית-יוסף גבי-כן הכי, אבל לדינא בודאי נקטינן דקדם פסח בכל גווי שרי, וכמו שהסקימו כל האחרונים, וכמו שהביא הגר"א בעצמו דאיה מפת שנתעפשה דהיה חמץ מקדם וכן מוצרכת העבדנין, וכן מוכח מדרב"ב רב האי שהובא ברא"ש וטור לענין טריאק"ה ששעריבין בו חמץ יבש שחוק, ולפלא שלפי דברי הבית-יוסף והגר"א, הרא"ש והטור סותרין דברי עצמן, שמתחלה הביאו דברי הירושלמי, ואחר-כך הביאו דברי רב האי גאון ומשמע שהם מסקימים לדבריו, וכן הביאו דין דערבת העבדנין ודין דפת שעפשה ולא הביאו שום דבר שפותרין זה את זה, ועל-כרחו שהיה נראה לעיניהם בפשיטות דכנת הירושלמי שמתחייב הנינו דוקא בשניה זה בתוף הפסח, ועל-כך קצרו בלשונם ונגם לפי מסקנת הרב המגיד אפשר דגם הראב"ד מודה דאם נסרח קדם שהחמין, אפילו בפסח שרי, וכן הסכים בב"ח לדינא: (כז) הנינו כגוסרקה גס מאכילת כלב. ואם נפסלה מאכילת אדם לכו, עין בפריי-מגדים שמצדד לענין פת שנתקלקל בעוד שהיה עסה ונופסל מאדם, דהוא רק נקשה כיון שבשעת חמוץ לא היה ראוי מעולם לאכילת אדם³³, וכן דעת המקור-חיים, וכתב דגם מהגן-אברהם סבירא לה הכי, עין שם. ובמלתומא שהוא רק על-ידי מצרובות, באופן זה אפשר דלגמרי שרי, וצריך עיון: (ט) הנינו אפילו תוף שלשה, שהרי הביא המגיד משה מקורו שדומה לערבת העבדנין שנתן לתוכו עורות, והא דנקט 'תוף שלשים' הנינו לדינא דקדם שלשים אף בכצק עצה מתר אלאה רבה, וכן כתב העל-חשבת דאף בתוף שלשה מתר: (כז) פן משמע מהגר"א: (כח) מהגן-אברהם ואלה רבה והגר"ו, ואפשר שגם החי-צקב מודה בזה, עין בפניחית-השקל: (כט) חי-צקב והגר"ו: (ל) מהנגם ויבט מהגן-אברהם שהחמיר בשם הגאונים לגבי צעירי-נשים:

הלכות פסח סימן תמב

תוף שלשים לפסח. (יז) * ויש מחמירין אם (י) [ז] נראה מבחוץ (תה"ד סימן קיז ופסקיו סימן קטט ומהר"י): ד' דבר (יח) שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל, או שאינו מאכל (כ) כל אדם כגון התריאק"ה וכיוצא בו, (כא) אף-על-פי שמתר לקימו אסור לאכלו עד אחר הפסח; ואף-על-פי שאין בו מן החמץ אלא פל-שהוא (כב) הרי זה (ח) אסור לאכלו: הגה ורקמן סימן תמו סעיף ד בהג"ה יתבאר (כג) דיש חולקים ופיתרים אם (ט) נתבטל קדם הפסח, והכי קמא לן: ה' ששכר שעושים מחטים ושעורים, (כד) חטים (י) לבצרו, וכן (כה) אם העמיד גבינות (יב) [יא] (כו) בחלא משכר שעורים או חטים, (כז) חב לבצרו:

באר היטב

(י) נראה מבחוץ. ולא נעשית קדם ל' יום. וט"ז כתב שהבצק יהא דק שלא יהא ממשות כלל כשיתבטל, ואז אפלו אם נראה מבחוץ לית לן בה. ואם יש מה שבחולון פחות מבזית, א"צ לבצר בכל ענין, כמ"ש סי"ח, מ"א. והמחמיר לטוחו מבחוץ בטיט, חתי"ב: (ח) אסור לאכלו. ומתר בהנאה ונלא גר מפת שעפשה, (ט) נתבטל. וט"ז כתב דאפלו להיטח-חולקים יש לאסור באכילה בזה, דשמן החמץ מעמידו דלא מהני בטול קדם פסח, ע"ש. והח"י חולק עליו ומתיר אפלו באכילה, ע"ש (עין ח"י תמו"ו סי' יד דמסקי בצ"ע):

(י) לבצרו. ואית בה ברת ובל נראה [אם אית בה ברת בכדי א"פ], ואם נתערב בדבר אחר אסור כמו שאר תערובות חמץ, מהר"ל סימן צז: (יב) בחלא.

משנה בוררה

בתוף שלשים בחלב-חטה, אלא בשאר מינים שאינם מחמשה מיני דגן: (יז) ויש מחמירין וכו'. דסבירא להו דבשכר מבחוץ (לא) מקרי צורת החמץ עומדת ענין אף שנתבטל⁽³⁴⁾, ואין הפר לדידהו לענין דבוק גירות בחמץ אלא באפן שאין נראה מבחוץ ממשות החמץ. ובדבוק הגירות בחולון (ג) צריך לדידהו לעשות הפסח בלילות ובה מאד, ויכניס כל הבצק בין הדבקים, שלא יהיה מבצק לחוד כלל. מיהו, אם נעשו קדם שלשים יום, לכלי עלמא אין לחש אף שגוראה מבחוץ, (ג) מבין שבזיתא כבר נתקשו ומאסי, ודמין לפת שנתעפש עד שנפסל מאכילת פלב⁽³⁵⁾, (לד) וכן אם כל הדבוק של חמץ בגר היה פחות מבזית⁽³⁶⁾, אף בתוף שלשים יום אין צריך לבצר לכלי עלמא⁽³⁷⁾: ד' (יח) שנתערב ב⁽³⁸⁾. רוצה לומר קדם הפסח, ואפלו הכי אסור לאכלו, דחורו ונעור בפסח: (יט) חמץ. הינו (לה) חמץ מעליא, ורק על-ידי שנתערב אינו ראוי למאכל⁽⁴⁰⁾, דאי היה חמץ נקשה קדם שנתערב, מטר (לו) להרבה אחרונים לאכל, ואפלו שנתערב תוף הפסח: (כ) כל אדם. רק לחולים: (כא) אף-על-פי שמתר לקימו אסור לאכלו. ואף שאינו ראוי לאכילה⁽⁴¹⁾, מפל מקום פיון דהוא אכלו, אחשבה⁽⁴²⁾: (כב) הרי זה אסור לאכלו. ומפל מקום בהנאה מטר בשעפשה התערובות קדם פסח, וכמו בפת שעפשה, לעיל בסעיף ב. וילענין רפואה, עין בסימן חסו שם באחרונים: (כג) דיש חולקים ומתירים וכו'. סבירא להו, דכיון ששכר נתבטל קדם פסח לא אמרינן דחורו ונעור; אף מה שפסי' והכי קמא לן' הוא פלא, דהיינו הוא כתב שם דהמנהג להקל בזה ולומר ששכר נתבטל הוא רק דוקא כשנתערב לח בלח ולא כשנתערב יבש ביבש? אחר-כך מצאתי ששכר התעורר בזה הקמ-משה⁽⁴³⁾: ה' (כד) חטים לבצרו. ועובר משהו פל נראה אם לא בצרו; וגם יש בו ברת בשתייתו (לו) אם איבא בנית בכדי אכילת פנים, ואפלו אי לית בה שער זה, על-קל-פנים (לז) טעם חמץ יש בו, וקמא לן: טעם שער - דאוריתא. אם נתערב השכר (לט) בדבר אחר, אסור התערובות אסור בפסח. ועין בפרי-מגדים מה שכתב בזה⁽⁴⁴⁾: (כה) אם העמיד. אפלו יש בהגבינות ששים נגד החלא לא בטיל החלא, דדבר המעמיד אפלו בקלף לא בטיל; (מ) ולא עוד, שכל דבר המעמיד הרי הוא חשוב כחלא הוא בענין ממש. (מא) ולפיכך מידבש (שקורין מע"ד) שהקמיצו בשמרי דבש שבשל כל השנה, ודבש הראשון שבשל היה מחמץ משמרי שער, וזה שבשל צתה רביעי או חמישי, וכן לעולם, (מב) חב לבצר אפלו מידבש האחרון, שכל אחד מהן, על-ידי המעמיד נעשה פלו חמץ⁽⁴⁵⁾, (מג) ובהו אין להקל לשתות אפלו ביום-טוב אחרון של פסח, רק באותו מע"ד שאין בו חשש זה רק שנתבטל בכלי-חמץ, יש מקלח ביום-טוב אחרון לשתותו מטעם דסתם פלים אינן בגי'מין⁽⁴⁶⁾ [אכן במקומות שמבשלין המע"ד בכל השנה בירות שמבשלין בו יין-שנה, דהיינו דבר חרף וזקק ונותנין טעם לשבח במע"ד פידוצ, לא מהני מה שאינו בן-ימו. ועין סימן תמו סעיף ב בהג"ה ובמשנה בוררה]. (מד) וכל זה כשמע"ד הראשון (הוא עמר) [העמר] בשמרי שער לכד [וכן מידבש השני בשמרי מידבש הראשון בלבד, וכן פלם]. אכל אם בשמרי שער בלבד (מה) לא היה די להעמידו, ונצרכו בו גם דבר אחר המעמיד שאינו חמץ ובהצטרפותם העמר, הרי הוא מטר אף בשתייה בפסח אם יש בו ששים כנגד שמרי השכר, דכל זה וזה גורם (פרוש, אסור והתר) להעמידו הרי זה מטר אם אין בכת האסור בלבד להעמידו, כמו שנתבאר ביונה-דעה סימן פז: (כו) בחלא וכו'. או גיין-שנה הנעשה מתבואה שהעמידה בשמרי שער. אם העמיד הגבינה על-ידי קבה והיא נכבש תחלה בכלי-חמץ מצת לעת, אסור לאכלה ומתר להשהותה [ורב"ו]. ועין (מו) באחרונים שמצדדים, דאם העמר קדם פסח, אין לאסור רק אם לא היה בגבינה ששים נגד השכר⁽⁴⁷⁾, ובפסח דאסורו במשהו, אסור בכל אונן: (כז) חב לבצרו. בערב-פסח. (מז) וכן אם שפכו על הגבינות, אחר שנגעו בכר, יין-שנה כדי לתקנם, חב לבצרום

שער הצינן

(לא) מגן-אברקם: (לב) שם, תרומת-הדשן, וסם שם דהמחמיר לטוח בטיט תבוא עליו נכבה: (לג) תרומת-הדשן: (לד) הגרז' בבאור דברי המגן-אברקם, עין שם; ועין במקור-חיים מה שכתב בענין זה: (לה) מגן-אברקם: (לו) מגן-אברקם לקמן בסימן תמו סעיף קטן ה' ונהר-שלום והגרז' ותיאראם. וט"ז בשם מהר"א חולק על זה בסוף סימן תמו: (לז) הר"ש: (לח) מגן-אברקם: (לט) מגן-אברקם בשם מהר"ל: (מ) מגן-אברקם בשם הרמב"ן⁽⁴⁸⁾ ורש"י: (מא) מגן-אברקם ורש"י: (מב) ועין בשערי-תשובה שאם עבר ולא מכרו יש להתירו בהנאה אף לדעת השכות-יעקב שמתמיר בזה, ויש לסמוך על זה, עין במקור-חיים: (מג) ט"ז ורש"א: (מד) מגן-אברקם ורש"א: (מס) דאם לא בו די, אף שצרכו לו עוד מעמיד לא הרי דבר זה בכלל זה וזה גורם' וט"ז ורש"י שם ביריד: (מו) מחצית-השקל ופרי-מגדים: (מז) אחרונים בשם נחלת-שבעה:

תרגום: 1 תמר. (א) עיני בערית-תשובה סעיף קטן יא.

ז שם חס חס הרא"ש
בשם רבנו חס דקורן ג
דפסחים

[ז] נראה. עכ"ט. ועין בגורר כלל ד סימן יא, מה שנהגים בכובעים שמכסה הפגד פרימה שחין בבליה רבה קרוב לשער שני ביצים ואח"כ מחברין עליו בגד העליון ותופרין אותו ומשמיין אותו על האומם עד שמתבטל ונעשה כובע, אין לחש לאסור חמץ אע"פ שבאה העסה לכלל שאור פיון נעשה משהו ובשלו ונפסה אותו בתפירות. ע"ש. ועין בשו"ת מורה ודסקינן ורונברג (שהשאל שם העמיק לשון הש"ו וכמס' סימן תלב) שכתב לישב דלא תהיי מקמי מוסטין, דקאן שאינו נראה מבחוץ מהני בטול, אלא דמ"מ מתה"ד מבאר דטעם אין נראה מבחוץ משהו שנתבטל צורת החמץ, ע"ש: [זא] בחלא.

(י) לבצרו. ואית בה ברת ובל נראה [אם אית בה ברת בכדי א"פ], ואם נתערב בדבר אחר אסור כמו שאר תערובות חמץ, מהר"ל סימן צז: (יב) בחלא.

באור הלכה

* ויש מחמירין אם נראה מבחוץ. משתימת האחרונים נראה דנקטין לבתחלה בדיעת ה"ש מחמירין⁽³⁸⁾, וזאת הפרי חשד כתב דהעקר בדעה הראשונה [ונגם מהט"ו משמע דלדינא עקר בדעה ראשונה] דאין קפידא אם נראה מבחוץ פיון שנתבטל ובהו הוא נפסל מאכילת פלב, עין שם, וילענין

ממשות החמץ. ובדבוק הגירות בחולון (ג) צריך לדידהו לעשות הפסח בלילות ובה מאד, ויכניס כל הבצק בין הדבקים, שלא יהיה מבצק לחוד כלל. מיהו, אם נעשו קדם שלשים יום, לכלי עלמא אין לחש אף שגוראה מבחוץ, (ג) מבין שבזיתא כבר נתקשו ומאסי, ודמין לפת שנתעפש עד שנפסל מאכילת פלב⁽³⁵⁾, (לד) וכן אם כל הדבוק של חמץ בגר היה פחות מבזית⁽³⁶⁾, אף בתוף שלשים יום אין צריך לבצר לכלי עלמא⁽³⁷⁾: ד' (יח) שנתערב ב⁽³⁸⁾. רוצה לומר קדם הפסח, ואפלו הכי אסור לאכלו, דחורו ונעור בפסח: (יט) חמץ. הינו (לה) חמץ מעליא, ורק על-ידי שנתערב אינו ראוי למאכל⁽⁴⁰⁾, דאי היה חמץ נקשה קדם שנתערב, מטר (לו) להרבה אחרונים לאכל, ואפלו שנתערב תוף הפסח: (כ) כל אדם. רק לחולים: (כא) אף-על-פי שמתר לקימו אסור לאכלו. ואף שאינו ראוי לאכילה⁽⁴¹⁾, מפל מקום פיון דהוא אכלו, אחשבה⁽⁴²⁾: (כב) הרי זה אסור לאכלו. ומפל מקום בהנאה מטר בשעפשה התערובות קדם פסח, וכמו בפת שעפשה, לעיל בסעיף ב. וילענין רפואה, עין בסימן חסו שם באחרונים: (כג) דיש חולקים ומתירים וכו'. סבירא להו, דכיון ששכר נתבטל קדם פסח לא אמרינן דחורו ונעור; אף מה שפסי' והכי קמא לן' הוא פלא, דהיינו הוא כתב שם דהמנהג להקל בזה ולומר ששכר נתבטל הוא רק דוקא כשנתערב לח בלח ולא כשנתערב יבש ביבש? אחר-כך מצאתי ששכר התעורר בזה הקמ-משה⁽⁴³⁾: ה' (כד) חטים לבצרו. ועובר משהו פל נראה אם לא בצרו; וגם יש בו ברת בשתייתו (לו) אם איבא בנית בכדי אכילת פנים, ואפלו אי לית בה שער זה, על-קל-פנים (לז) טעם חמץ יש בו, וקמא לן: טעם שער - דאוריתא. אם נתערב השכר (לט) בדבר אחר, אסור התערובות אסור בפסח. ועין בפרי-מגדים מה שכתב בזה⁽⁴⁴⁾: (כה) אם העמיד. אפלו יש בהגבינות ששים נגד החלא לא בטיל החלא, דדבר המעמיד אפלו בקלף לא בטיל; (מ) ולא עוד, שכל דבר המעמיד הרי הוא חשוב כחלא הוא בענין ממש. (מא) ולפיכך מידבש (שקורין מע"ד) שהקמיצו בשמרי דבש שבשל כל השנה, ודבש הראשון שבשל היה מחמץ משמרי שער, וזה שבשל צתה רביעי או חמישי, וכן לעולם, (מב) חב לבצר אפלו מידבש האחרון, שכל אחד מהן, על-ידי המעמיד נעשה פלו חמץ⁽⁴⁵⁾, (מג) ובהו אין להקל לשתות אפלו ביום-טוב אחרון של פסח, רק באותו מע"ד שאין בו חשש זה רק שנתבטל בכלי-חמץ, יש מקלח ביום-טוב אחרון לשתותו מטעם דסתם פלים אינן בגי'מין⁽⁴⁶⁾ [אכן במקומות שמבשלין המע"ד בכל השנה בירות שמבשלין בו יין-שנה, דהיינו דבר חרף וזקק ונותנין טעם לשבח במע"ד פידוצ, לא מהני מה שאינו בן-ימו. ועין סימן תמו סעיף ב בהג"ה ובמשנה בוררה]. (מד) וכל זה כשמע"ד הראשון (הוא עמר) [העמר] בשמרי שער לכד [וכן מידבש השני בשמרי מידבש הראשון בלבד, וכן פלם]. אכל אם בשמרי שער בלבד (מה) לא היה די להעמידו, ונצרכו בו גם דבר אחר המעמיד שאינו חמץ ובהצטרפותם העמר, הרי הוא מטר אף בשתייה בפסח אם יש בו ששים כנגד שמרי השכר, דכל זה וזה גורם (פרוש, אסור והתר) להעמידו הרי זה מטר אם אין בכת האסור בלבד להעמידו, כמו שנתבאר ביונה-דעה סימן פז: (כו) בחלא וכו'. או גיין-שנה הנעשה מתבואה שהעמידה בשמרי שער. אם העמיד הגבינה על-ידי קבה והיא נכבש תחלה בכלי-חמץ מצת לעת, אסור לאכלה ומתר להשהותה [ורב"ו]. ועין (מו) באחרונים שמצדדים, דאם העמר קדם פסח, אין לאסור רק אם לא היה בגבינה ששים נגד השכר⁽⁴⁷⁾, ובפסח דאסורו במשהו, אסור בכל אונן: (כז) חב לבצרו. בערב-פסח. (מז) וכן אם שפכו על הגבינות, אחר שנגעו בכר, יין-שנה כדי לתקנם, חב לבצרום

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

מקרי צורת הקמץ עומדת עדין אף שנתקבצו⁽³⁴⁾.

(34) וביאר החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהמקילים סוברים שכיון ששכתב הדבק דקה מאוד, היא בטלה ונהיית חלק מהחלון, וכשם שחלב חטה שכבסו בו בגדים הריהו בטל ונהיה חלק מהבגד, ואילו המחמירים סוברים שחלוק דינו של הדבק שבחלון מחלב חטה שכבסו בו בגדים, שכן הדבק בחלון עשוי בשכבה עבה יותר מאשר חלב החטה הנמצא בבגדים, ודינו כבצק שטחו בו את הבית שצריך לבערו [כמבואר במשנ"ב להלן (ס"ק כח) בשם הירושלמי פסחים פ"ב ה"ב].

[משנ"ב ס"ק]

מפני שגודאי קבר נתקשו ומאסי, ונמנן לפת שנתעפש עד שנספסל מאכילת פלג⁽³⁵⁾.

(35) וביאר החזו"א (שם ד"ה כתב המ"ב), שאין הכוונה שלאחר שלוש יום נתישב הדבק ונפסל מאכילת כלב, שהרי אפשר להשרותו במים ויחזור להיות ראוי לכלב, ואם כן אף שלא השרו אותו שהוא חשוב כראוי לאכילת כלב [כשם שקמח שהחמיץ נחשב חמץ אף על פי שאינו ראוי לאכילת כלב כמות שהוא], אלא שכיון שלאחר שלוש יום מאוס הוא בעיני בני אדם ומקצים אותו מאכילה, אין חובה לבערו. [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק י ו-יב), שלדעת החזו"א חמץ שאינו ראוי להחמיץ בו עיסות אחרות, בטל ממנו שם חמץ אם הוא נפסל מאכילת אדם אף שעדיין לא נפסל מאכילת כלב].

[משנ"ב ס"ק]

וכן אם כל הדבוק של חמץ בנדר הנה פחות מפי'ת⁽³⁶⁾, אף בתוך שלשים יום אין צריך לבער לכלי עלמא⁽³⁷⁾.

(36) והחזו"א כתב (שם ד"ה תמ"ב), שרק חמץ הנראה מבחוץ מצטרף לכזית, אבל חמץ הנמצא תחת הנייר אינו מצטרף, שכן דומה הוא לחמץ שיחדרוהו לישיבה וטחוהו בטיט, שאין צריך לבערו כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט). וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק טו).

(37) ואם דיבק חלון ביותר מנייר אחד, ובכל נייר בפני עצמו אין כזית ובכלל הניירות יש כזית, כתב השו"ע הרב (סכ"ה) שאין החלון מצטרף, שכיון שהחלון מחובר לבית דינו כבית, ואין בית מצרף חצאי זית אלא אם כן עשויים הם להדבק יחד על ידי כיבוד הבית וכדומה, וכפי שכתב המג"א (סי' תס ס"ק ב).

[בה"ל ד"ה ויש מחמירין]

דקטין לבתחלה נדעת הלשון מחמירין⁽³⁸⁾.

(38) ומטעם זה, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ד סי' 38) שאין להדביק מודעות רחוב בימים הסמוכים לפסח על ידי דבק העשוי מקמח ומים, שכן הדבק נראה מבחוץ.

[משנ"ב ס"ק יח]

שנתקרב בוי⁽³⁹⁾.

(39) ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק מג) בשם החזו"א.

[משנ"ב ס"ק יט]

רק על ידי שנתקרב אינו ראוי למאכל⁽⁴⁰⁾.

(40) ואם ניתן להפריד את החמץ מהתערובת והוא יחזור להיות ראוי לאכילה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ז ד"ה שם הי"ב,

וס"ק ח) שאינו נחשב כנפסל לאכילה, וצריך לבערו, וכן כתב בשו"ת דברי מלכאל (ח"ד סי' כב אות ו).

ואם רק על ידי פעולה כימית ניתן להפריד את החמץ ולעשותו ראוי לאכילה, כתב בשו"ת חזק נחום (סי' מז) שאינו נדון כראוי לאכילה, וכן נראה מדברי החזו"א (י"ד סי' יב ס"ק ז ד"ה יש לעיין). וראה מקראי קודש (פסח ח"ב סי' נד), קובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (ח"א סי' מט) ושו"ת אור לציון (ח"א סי' לב), שדנו והביאו דעות נוספות מהאחרונים בנדון זה.

[משנ"ב ס"ק טא]

ואף שצ"ל ראוי לאכילה⁽⁴¹⁾, מפל מקום פ"ן דהוא אכלו, אף שכתב⁽⁴²⁾.

(41) והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ז ד"ה שם הי"ב), שאם לא ניתן להפריד את החמץ מהתערובת ולהחזירו למצב הראוי לאכילה, אין איסור לאכול את התערובת, ורק באופן שניתן להפריד אותו והוא יחזור להיות ראוי לאכילה, יש איסור לאכול [אכן כתב החזו"א, שבט"ז (ס"ק ח) ובמג"א (ס"ק טו) בשם התרומת הדשן מבואר שגם אם לא ניתן להחזיר את החמץ להיות ראוי לאכילה, יש איסור לאכול מחמת דין 'אחשביה'. וראה חזו"א שם (ס"ק ז ד"ה ודין א, וס"ק ח ד"ה טבלאות), שראה שמסכים קצת לדברי הט"ז והמג"א. וראה שו"ת הלכות (סכ"ז וס"ל), מה שכתב על סתירת הדברים בחזו"א].

(42) ובנדון האם לצורך רפואה מותר לאכול חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב היד אברהם (י"ד סי' פד סי"ז) שמותר, שכיון שאינו אוכלו אלא לשם רפואה, אין הוא מוחשיבו כאוכל, וכן כתבו בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' קיא) והיד יודעה (סי' קג פ"י הארוך תחילת ס"ק ח), ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' צב) ובשו"ת מנחת שלמה (מהדרת סי' סה). מאידך, בשו"ת שאגת אריה (סוף סי' עה) כתב שאף אם אוכלו לשם רפואה אחשביה לאוכל, ולפיכך אסור לחולה שאין בו סכנה לאוכלו.

ותרופה שאינה ראיה לאכילה שמעורב בה חמץ כדי לדבק בו את התרופה, וכפי שמצוי היום בתרופות העשויות בצורת גלולות שהחומר המדבק אותן עשוי מעמילן חטה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ח) שמוותרת אף לחולה שאין בו סכנה, ואין אומרים כאן 'אחשביה', שכן דעת האוכל אינה לשם אכילת החמץ המדבק, אלא לשם נטילת התרופה עצמה. ונאף שלפי מה שכתב החזו"א בסוגריים שם נראה שהסתפק בדין זה, מ"מ כתב בארחות רבנו (ח"ב עמ' כו) בשם הגר"י קניבסקי שלמעשה החזו"א התיר.

גם אם לא נפסלה התרופה מאכילת כלב, אלא מאכילת אדם בלבד, כתב החזו"א (שם) שהיא מותרת, שכן אינה ראיה להחמיץ עיסות אחרות [ראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה ו-יב)]. עוד בענין נטילת תרופות שמעורב בהן חמץ, ראה: שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יז, ששי"ב פ"מ הע"ר, בשם הגרש"ז אויערבך, ושו"ת אור לציון ח"ג פ"ח תשובה ג.

ולהשתמש בקרם לחות, סבון, איפור, תמיסה לעדשות מגע וכדו' שיש בהם חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב בשו"ת אור לציון (שם שאלה ו) שמותר, שאף לדעת הסוברים שסיכה כשתיה, אין היא נחשבת כשתיה לענין שנאמר על ידה 'אחשביה', וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ד סי"א). מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניח אות טו) שאף שמעיקר הדין אין איסור להשתמש בדברים אלו, מ"מ משום חומרא דחמץ אין ראוי

מילואים הלכות פסח סימן תמ

המשך מעמוד קודם

(בוטשאטש, כאן) מבואר שאין חובה לעשות מחיצה אלא בפני ודאי חמץ של נכרי, ולא כשספק אם בכלל יש חמץ של נכרי, ואם כן מניין לומר שיש לעשות מחיצה בפני הספרים שבהם יש רק חשש חמץ.

(19) והטעם שאי אפשר לעשות את המחיצה ביום טוב, אף על פי שמבואר בשו"ע לעיל (סי' שטו ס"א) שיותר לעשות מחיצת עראי בשבת, ביאר הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ד הע' קל) שהמחיצה בפני החמץ נחשבת כ'מחיצה המתרת' שאסור לעשותה בשבת אף באופן עראי (שו"ע שם). והוסיף (שם), שאף שהמחיצה באה רק להיכיר שלא יאכל מהחמץ ואינה אלא כביסוי בלבד, והרי כתב המשגיב שם (סי' י) שכל מחיצה שההיתר שבה אינו מחמת שהיא מחיצה אלא מחמת שהיא משמשת כביסוי אינה נחשבת מחיצה המתרת, מ"מ כיון שבחול המתיר חובה לעשות דוקא מחיצה, לכן בשבת יש להחשיבה כ'מחיצה המתרת'.

משתמש בו, אינו חייב לבערו גם לא מחשש שמא יבא לאוכלו. וכעין זה כתב לקמן (סי' תמב ס"ק נא) לענין סלים של נצרים שיש חשש חמץ בסדקים שבהם, שיש להטמינם בחרד שאינו גריל לילך לשם.

ולענין ספרים שלא בדקום מחמץ יש חשש שנמצאים בהם פרורי חמץ, כתב החזו"א (א"ח סי' קטו ס"ק יח) שצריך לעשות בפניהם מחיצה מחשש שמא יבא לאוכלם, כשם שמתעם זה צריך לעשות מחיצה בפני חמצו של נכרי אף כשלא קיבל עליו אחריות ואינו עובר עליו ב'בל יראה'. ואף שמבואר בגמרא (פסחים ו, ב) שאין צריך לבטלם כיון שאינם חשובים ואינו עובר עליהם באיסור 'בל יראה', מ"מ יש לעשות מחיצה כדי שלא יבא לאוכלם, משום שלגבי חשש האכילה אין הברל בין פירוורים לחתיכות גדולות. והעיר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 31) שבא"א

הלכות פסח סימן תמב

המשך מעמוד 26

(22) ואף על פי שכשהוא מכניס את הקמח לכלי מיוחד הוא אותו לעיבוד העורות, ולכאורה היה צריך להיות דינו כדק 'כופת שאור שייחודה לשיבה', שכתב השו"ע להלן (סי' ט) שהזואל וייחודה לשיבה מותר לקיימה בפסח, מ"מ כתב החזו"א (א"ח סי' קטו ס"ק ט ד"ה שם עריבת) שכיון שאף את כופת השאור הרי אסור לקיים אם לא טחו אותה בטיט, לפיכך אסור לקיים את עריבת העבדים, שכן את הקמח הנמצא בה אי אפשר להחשיב כאילו טחו אותו בטיט.

אופן אחר לחלק בין קמח שבעריבת העבדים לכופת שאור, ביאר הגר"ש אלישיב (הערוך פסחים מה, ב) שבעריבת העבדים אף על פי שהוא רוצה בסרחונו של הקמח כדי שעל ידי כך יעובדו העורות, מ"מ אין הוא מבטל אותו להיחשב דבר אחר, מה שאין כן בכופת שאור, שכיון שייחודה לשיבה מבטל הוא את שם החמץ ונעשה אותו לכיסא.

מאוס ואין דרך להחמץ בו עיסות אחרות, מ"מ הואיל ושייך להחמץ בו, לא פקע ממנו שם חמץ, וראה חזו"א (יריד סי' יב ס"ק ז ד"ה יש) שהסתפק בדין דבר שנפסל מאכילת אדם ונחשב חמץ מחמת שראוי להחמץ בו, האם הוא דוקא בדבר שהדרך להחמץ בו, או אפילו בדבר שאינו עומד לכך, אלא שהוא מיעד אותו לחמץ. ע"ד ראה מה שכתב בענין זה בשו"ת אחיעזר (ח"ב יריד סי' יא אות ו' והלאה).

[משנ"ב ס"ק ו]

שקעורות גורמין שפסקיית מידע.

(21) וכתב החזו"א (א"ח סי' קטו ס"ק ז) שאף אם ראוי הוא לאכילת כלב, מ"מ אם אינו ראוי לאכילת אדם, מותר לקיימו [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' ה)].

[משנ"ב ס"ק ז]

דעדין ראוי לאכילה הוא קשמיגע זמן הפסח.

הלכות פסח סימן תמב

המשך מעמוד 28

בעל החכם צבי היה מלגלג על אלו שהקפידו לקנות לכבוד פסח טבק שיוצר בלי תערובת חמץ. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ס"ק ג עמ' צו) שסברת הבית מאיר סברא מחדשת היא, שהרי אף אם העישון 'אחשיבה', מ"מ אין הוא מחשיב את החמץ אלא את העשן, ומ"מ דעתו היא שיש בעישון סיגירות אלו חשש איסור הנאה מחמץ בפסח. גם דעת הגר"ש אלישיב (שבועת יצחק פסח פכ"ח עמ' שיב, קובץ פסקים ותשובות מהגר"מ גרוס סי' ע) שאין לעשן בפסח סיגירות שמעורב בהן חמץ. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תסז ס"ק לג) בענין זה.

[משנ"ב ס"ק נ]

אמר ר' קרן קצאתי שקכר התעורר בזה התקדמ' מה'.

(43) ובביאור דעת הרמ"א כתב החזו"א (א"ח סי' קיז ס"ק ה), שאפשר שרק בחמץ הראוי לאכילה אומרים 'חחר וניעור', אבל חמץ שאינו ראוי לאכילה, שהטעם שאסור לאוכלו הוא משום 'אחשיבה', אבל כל שלא אכלו אותו אין הוא נחשב חמץ, אם הוא נתערב קודם הפסח אין הוא חחר וניעור, שכבר נתבטל קודם הפסח.

אופן אחר לבאר את דברי הרמ"א כתב החזו"א (שם סי' קיט ס"ק ה),

להשתמש בהם אלא אם כן יש להם הכשר לפסח. גם דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ז ס"ק ב), שכאשר אין להם הכשר מזהירים שלא להשתמש בדברים אלו בכלל אכילה. [וראה הליכות שלמה שם (ארחות הלכה הע' 63) שגם הגרש"ז אויערבך השתמש בסבון הכשר לפסח].

[גם הפרי חדש כתב (יריד סי' קיז) שאף לדעת הסוברים סיכה כשתיה, הסך באיסורי אכילה שנפסלו מאכילה, לא 'אחשיבה', החזו"א (דמאי סי' ד ס"ק יג) הסתפק בדין זה. ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' טב) משמע שיש דין 'אחשיבה' על ידי סיכה לדעת הסוברים סיכה כשתיה, אולם כתב שלשם רפואה מותר למרוח משחה שמעורב בה חמץ [אפילו לחולה שאין בו סכנה], שאין אומרים סיכה כשתיה כשהסיכה נעשית לשם רפואה, וכפי שכתב המחנה אפרים (חי' על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות ד"ה עוד בדין)].

ועישון טבק שמעורב בו חמץ שנפסל מאכילת כלב, כתב הבית מאיר (סי' תסז ס"ח) שאפשר שמשום חומר דין חמץ יש לדון שהעישון 'אחשיבה', וכעין זה כתב בשו"ת מהר"ם שיק (א"ח סי' רמב). מאידך, המור וקציעה (בסוף הסימן) כתב שמותר לעשן טבק זה, וכתב שאביו

מילואים הלכות פסח סימן תמב המשך מעמוד קודם

גורם, שכן כוחם של שמרי הדבש להחמיץ בא גם הוא משמרי השכר [ראה מקור חיים ביאורים ס"ק ו].

[משנ"ב שם]

משעם דקתם פלים אינן פני' ימין⁴⁶.

46) וכפי שכתב הרמ"א לקמן (סי' תמו ס"ה) שאף על פי שבפסח עצמו אין לאכול דבר שנתבשל בכלי חמץ שספק אם היה 'בן יומו', ואין אומרים את הכלל שסתם כלי אינו בן יומו [ראה משנ"ב שם (ס"ק נח)]. והיינו שנתבשל קודם פסח, שאם התבשל בפסח עצמו אסור לאוכלו גם אם ידוע שהכלי לא היה בן יומו, וכפי שפסק הרמ"א שם (סי' ט"ז) מ"מ ביום טוב שני מותר לאוכלו. ובטעם הדבר ביאר המשנ"ב שם (ס"ק סא), שהואיל ויום טוב שני הוא מדרבנן, לא החמירו בו, ודינם בו סתם כלים כאינם 'בני יומם' כבשאר איסורים. [אבל בפסח עצמו החמירו בזה יותר מבשאר איסורים משום 'חומרא דחמץ'].

[משנ"ב ס"ק ט]

בן אם לא הנה בגבינה פשישים נגד הקב⁴⁷.

47) ואף שהקבה מעמידה את הגבינה ובדבר המעמיד לא נאמר ביטול בשישים, ואם כן גם אם היה בגבינה יותר משישים לא היה לה להתבטל, ביאר המחצ"ש (ס"ק ט) והפמ"ג (א"א ס"ק ט) שהואיל והקבה עצמה היא הגורמת את ההעמדה ולא החמץ הבלוע בתוכה, לפיכך אין לחמץ דין מעמיד.

על פי מה שכתב המשנ"ב לקמן (סי' תמו ס"ק לג) בשם כמה אחרונים, שאף לדעת הסוברים שישב ביבש חור וניער, אין זה אלא באופן שבישלו או אפו את התערובת בפסח, שבאופן זה החמץ נתן טעם בשאר התערובת בפסח, ובפסח הרי חמץ אסור במשחו, אבל ללא בישול או אפיה אין איסור לאכול את התערובת, שכן כבר קודם הפסח התבטל החמץ. על פי זה ביאר החזו"א, שמה שכתב הרמ"א כאן שאם נתבטל החמץ קודם הפסח הרי הוא בטל ואינו חוזר וניער, היינו אף בתערובת יבש ביבש, וכגון שלא בישלו או אפו אותו.

[משנ"ב ס"ק כד]

יעין בפרי' מגדים מה שכתב פנה⁴⁴.

44) שם (א"א ס"ק ח) כתב, שמשמע מדברי המהר"ל [שהוא המקור לדברי המשנ"ב] שהשכר אסור בפסח אפילו באופן שהוא פחות משישים מהדבר שהוא התערב בו, והקשה הפמ"ג הרי הרמ"א כתב לקמן (סי' תמו ס"ד) שבתערובת לח בלח אין אומרים 'חוזר וניער'.

[משנ"ב ס"ק כה]

שקל אחר מן, על ידי הפעמיר נעשה כלו חמץ⁴⁵.

45) ואף על פי ששמרי השכר שנותר בתערובת השלישית או הרביעית אין בכוחם להחמיץ לבדם, וההחמצה נגרמת גם על ידי שמרי הדבש שנצור, כתב הערוך השלחן (סכ"ג) שמ"מ אין להתיר משום זה וזה

הלכות פסח סימן תמג תמו

המשך מעמוד יח

איסור לטלטלה. וראה דעת תורה (בהערה). שבאופן זה שיש לו די מצות וקטנים מצויים הם ואפילו שלא בביתו, לכאורה יש להתיר לטלטל את המצה. [ראה כף החיים סי' שח ס"ק מב].

9) ולענין מצות שאפו אותן במפורש בכונה שלא לשם מצוה, האם מותר לאוכלן בערב פסח, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תעא ס"ק יא). ומי שאין לו חמץ ולא מצה עשירה לצורך הסעודה השניה, אלא רק מצה, כתב החת"ס (חי' להל' פסח, בסוף חי' לפסחים - מובא בהלכות חג בחג פסח פכ"ז אות לט) שיקים את הסעודה במצה, משום שמצות סעודת שבת היא מדאורייתא ודוחה את איסור אכילת מצה בערב פסח שאינו אלא מדרבנן [אבל אין להתיר משום זה גם לאכול מצה לסעודה שלישית, שהרי מחלוקת היא אם צריך לעשותה דוקא בפת, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רצא ס"ה)].

[משנ"ב ס"ק ז]

גרי' שיאכל מצה לתאבון¹⁰.

10) ומטעם זה, כתב הגרי"ח זוננפלד (סדר ערב פסח שחל בשבת אות ו) שחצי שעה אחר חצות היום מתפללים מנחה בכל בתי הכנסת, ואין מתאחרים יותר מזה, כדי למהר לאכול סעודה שלישית קודם סוף השעה התשיעית.

מצטרף ללחם משנה, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד קובץ ענינים עמי' שסט) שאף על פי שמצה אסורה באכילה בערב פסח, מ"מ יש בזה חשיבות לסעודה במה שמונח לפניו עוד לחם.

ולטלטל את מצת המצה בשבת זו, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שאסור, משום שבערב פסח אסורה היא באכילה מדרבנן, וכן מקפידים עליה שלא להאכילה לעופות או לתת אותה לנכרי, ולכן נחשבת למוקצה. ומ"מ בשבתות שלפני כן, כתב הגר"ש אריערכך (שו"ת מנחת שלמה מהדריק סי' י דע' 4) שגם לדעת הפמ"ג מותר לטלטל את מצת המצה, כיון שעומדת היא לאכילה אף שמקפיד עליה שלא לאוכלה [ויש לדמותה לבגד המיוחד ליום טוב, שאף שמקפיד שלא ללבושו בשבת, מ"מ אינו מוקצה מחמת זה], ואף בשבת זו לא נאסרת בטלטול אלא מהבוקר. מאידך, הדעת תורה כתב (ד"ה גס), שכיון שהיתה ראויה לאכילה בבין השמשות [ואף הנהגים איסור באכילת מצה מראש חודש ניסן הרי אינו אלא חומרא], שוב אינה נאסרת בטלטול, כיון שאין מוקצה לחצי שבת.

ואם יש בביתו קטן שאינו יודע לספר ביציאת מצרים [ולכן מותר להאכילו מצת מצוה], יש לו די מצות מצוה לצורך הלילה גם אם יאכיל מצה לקטן, כתב בשו"ת שואל ומשיב (תניא ח"ב סי' עז) שאין

הלכות פסח סימן תמד

המשך מעמוד 36

[ובלבד שלא יסחוט את שערות המברשת]. ולענין השימוש במברשת שיניים בשאר שבתות השנה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכו ס"ק י). ולגבי הגעלת שיניים תותבות לאחר סעודת שחרית בשבת זו [ולגבי הנידון אם הגעלתן היא מעיקר הדין ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תנא

קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ד) שאם אינו פסיק רישא שיצא דם, מותר להשתמש במברשת שיניים יבשה כדי להסיר [אמנם אם היא רטובה יש אופנים שאסור משום 'סוחט']. והוסיף, שאם לאחר מכן נשארו במברשת פיזורים, מותר לשטוף אותה או לנערה כדי שיפלו